

Schitterend mozaïek van vier filosofes in één tijdperk

Het vuur van de vrijheid

Wolfram Eilenberger

Vert. W. Hansen

De Bezige Bij; 384 blz. € 36,99

★★★★

De auteur

Wolfram Eilenberger (1972) is een Duitse filosoof en programmamaker. Over leven en werk van Wittgenstein, Heidegger, Benjamin en Cassirer na de Eerste Wereldoorlog schreef hij een bestseller, *Het tijdperk van de tovenaars. Het grote decennium van de filosofie, 1919-1929*.

Zijn nieuwste boek beslaat de periode tussen 1933 en 1943. Hierin staan vier andere filosofen centraal: Hannah Arendt, Simone de Beauvoir, Ayn Rand en Simone Weil.

Vier vrouwelijke filosofen

Het is een bont gezelschap. Arendt en De Beauvoir behoren tegenwoordig tot de filosofische canon, maar Simone Weil en Ayn Rand liggen daar toch iets buiten.

Weil (1909-1943) wordt langzamerhand beter bestudeerd, en in het Nederlands vertaald. Zij leefde een kort en heftig leven dat in het teken stond van het leed in de wereld. Ondanks haar slechte gezondheid vocht ze mee aan het front tijdens de Spaanse burgeroorlog, tot dat ze in een pan kokende olie trapte. Ook verrichtte ze stukloonwerk in een staalfabriek, om onderdrukking aan den lijve te onderkennen (ze blijkt onhandig en traag).

In de Tweede Wereldoorlog stelde ze een verbond van Franse frontverpleegsters voor, bij wijze van spiritueel tegengif. Ze wilde de brute mentaliteit van de SS'ers op het slagveld confronteren met de moed en medemenselijkheid van de verpleegsters. In het laatste deel van haar leven schreef ze op basis van haar ervaringen haast mystieke teksten, onder meer over wat geweld en oorlog in essentie behelzen.

Zielen verstenen

Geweld maakt iedereen die er mee in aanraking komt, stom of doof, schrijft Weil: "Dat is de essentie van het geweld. De macht ervan om van mensen dingen te maken, is een dubbele en voltrekt zich aan beide kanten; ze doet op verschillende manieren maar in gelijke mate de zielen verstenen van hen die lijden en van hen die de macht uitoefenen."

Tea Party

Het contrast tussen Weil en Ayn Rand (1905-1982) is groot. Rand is vooral bekend van haar romans *The Fountainhead* en *Atlas Shrugged*, waarin ze toonde wat ze later theoretiseerde: een verdediging van het egoïsme als de hoogste staat van mens-zijn. "In de ogen van Rand", schrijft Eilenberger, "is politiek niets verwoestender dan de bereidheid het eigen leven voor een land op te offeren. Moreel niets fataler dan de wil eerst en vooral de anderen bij te staan."

Deze visie inspireert hedendaagse rechts-libertaire stromingen in Amerika, waaronder ook de Tea Party. De invloedrijke Amerikaanse econoom Alan Greenspan studeerde bij Rand, premier Mark Rutte prees haar als een 'grote geest'.

Het vuur van de vrijheid tekent een sfeer van de jaren vóór de Tweede Wereldoorlog waarin miljoenen mensen, net als nu, op drift waren. Vanwege de onteigeningen tijdens de Russische Oktoberrevolutie vertrokken Rand en haar ouders in 1919 naar de Krim. Later verhuist ze in haar eentje naar de Verenigde Staten. Weil en Arendt vluchtten vanwege hun Joodse afkomst in de jaren dertig voor de Nazi's, De Beauvoir verliet Parijs in 1940 toen de Wehrmacht oprukte naar de hoofdstad, maar keerde al snel weer terug.

Redenen om het boek te lezen

Eilenberger beschrijft hun levens aan de hand van motieven die hij op een knappe manier monteert. Net als in het tijdperk van de tovenaars creëert hij een tekstuele mozaïek, waarin hij het werk en leven van de ene filosoof laat overlopen in dat van een ander. Daarbij geeft hij zijn hoofdstukken intrigerende titels, zoals bij hoofdstuk 2: *1938/1939: Weil vindt God, Rand de oplossing, Arendt haar stam en De Beauvoir haar stem*.

Eilenberger schrijft vaak in de indirecte vrije rede, waardoor het lijkt alsof hij toegang heeft tot de ervaringswereld van deze vrouwen. Dat maakt dit boek tot zo'n bevredigende leeservaring: je ziet hoe een tijdperk deze vier mensen en hun ideeën elk op een unieke wijze heeft gevormd.

Redenen om het boek niet te lezen

Nadeel van de montage techniek is dat de verhalen over hun levens voorrang krijgen op de inhoud van hun filosofie. Wie het werk van deze filosofen kent, zal er weinig nieuws in vinden.

Tanny Dobbelaar